

Jaap Toorenaar

ASTERIX,

DE VROLIJKE WETENSCHAP

Vijfde herziene en aangevulde druk

ARBORIS

Inhoudsopgave

	Pagina
Voorwoord / voorwoord bij de 5e druk	4 - 5
De kaart van Gallia	6
De hoofdpersonen	8
De kunst van het vertalen van een stripverhaal	9
Asterix in het Afrikaans	12
1. Asterix de Galliër	13
2. Asterix en het Gouden Snoeimes	19
3. Asterix en de Goten (oude vertaling: Asterix en de Gothen)	23
4. Asterix als Gladiator (oude vertaling: Asterix en de Gladiatoren)	28
5. Asterix en de ronde van Gallië	31
6. Asterix en Cleopatra	36
7. De Strijd van de Stamhoofden (oude vertaling: Asterix en de Kampioen)	41
8. Asterix en de Britten	45
9. Asterix en de Noormannen	51
10. Asterix als Legioensoldaat (oude vertaling: Asterix - het 1ste Legioen)	56
11. Asterix en het IJzeren Schild	61
12. Asterix en de Olympische Spelen	66
13. Asterix en de Koperen Ketel	72
14. Asterix in Hispania	76
15. Asterix en de Intrigant	80
16. Asterix en de Helvetiërs	84
17. Asterix en de Romeinse Lusthof	88
18. Asterix en de Lauwerkrans van Caesar	92
19. Asterix en de Ziener	95
20. Asterix op Corsica	99
21. Het geschenk van Caesar	104
22. De grote oversteek	107
23. Obelix en Co	111
24. Asterix en de Belgen	115
25. Asterix en de Broedertwist	120
26. De Odyssee van Asterix	124
27. De zoon van Asterix	127
28. Asterix in Indusland	130
29. De roos en het zwaard	132
30. De Beproeving van Obelix	135
31. Asterix en Latraviata	138
32. Het Pretpakket	141
33. Asterix en het Geheime Wapen	143
34. De verjaardag van Asterix / Het guldenboek	145
35. Asterix bij de Picten	149
36. De Papyrus van Caesar	157
37. Asterix en de race door de laars	163
38. De dochter van de veldheer	169
39. Asterix en de griffioen	174
40. Asterix en de witte Iris	180
41. Asterix in Lusitania	185
Nawoord	191

De kaart van Gallia

Bijna elk avontuur van Asterix (de uitzondering is *Asterix op Corsica*) opent met de kaart van Gallia met linksboven een vergrootglas. Het is leuk om deze kaart te bekijken in een nieuw vertaald album

(nummer 1 t/m 10 of vanaf nummer 29) en in een nog niet bewerkt verhaal (de tussenliggende nummers). Het is net of je een Bos-atlas uit de jaren '60 naast de nieuwste druk van dezelfde atlas legt. Zo zijn de rivieren in de nieuwe versie veel precieser getekend - in de oude versie lijkt de aanduiding van een rivier bijna een krijtspoor, terwijl er in de nieuwe versie een scherp streepje is getekend. Ergens in Midden-Frankrijk prijkt een Romeins veldteken met natuurlijk de letters SPQR (Senatus Populus Que Romanus - "de senaat en het volk van Rome", ook nu nog op de vuilnisbakken en rioleeringsputdeksels in Rome te zien). De plaats waar het veldteken is gezet is niet willekeurig gekozen, want ongeveer daar moet de plaats Alesia hebben gelegen, waar de beslissende veldslag tussen Caesar en de Gallische opstandeling Ver-

Vuilnisbak in Rome met SPQR

cingétorix werd geleverd. Ik schrijf "ongeveer" want heel lang hebben archeologen naar de juiste plek gezocht en het aantal vondsten blijft teleurstellend. Wanneer dus in de verhalen van Asterix de Galliërs boos uitroepen ALESIA? IK WEET NIET WAAR ALESIA LIGT! dan is dat niet alleen omdat ze de schande van de definitieve nederlaag niet willen toegeven, maar ook een verwijzing naar de onzekere locatie. De tekst links onderaan opent met de beroemde tekst ZO'N 2000 JAAR GELEDEN WAS HEEL GALLIË BEZET DOOR SOLDATEN VAN DE ROMEINSE VELDHEER JULIUS CAESAR. HEEL GALLIË? NEE, EEN KLEIN DORP BLEEF DAPPER WEERSTAND BIEDEN AAN DE OVERHEERSERS (enz.). Deze tekst is beroemd omdat hij verwijst naar de openingszin van het oorlogsverslag van Julius Caesar zelf. Deze zin luidt *Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtae, nostra Galli appellantur* (Heel Gallië is in 3 delen verdeeld, waarvan de Belgen er één bewonen, een ander de Aquitani en het derde deel zij die in hun eigen taal Kelten en in onze taal Galliërs worden genoemd). De driedeling is op de kaart meteen zichtbaar - waarbij in de oude versie de tikfout *Aquitainia* in plaats van *Aquitania* het tientallen jaren heeft volgehouden - alleen verklaarbaar omdat het Franse voorbeeld *Aquitaine* schrijft. De kritische vraag *Heel Gallië?* verwijst dus duidelijk naar Caesars openingswoorden *Gallia est omnis* - een zin, die elke Franse middelbare scholier met de paplepel ingegoten krijgt. Binnen het vergrootglas staan vijf plaatsen: het Gallische dorp (dat dus naamloos is gebleven) en vier

Cohort met veldteken

Grootmocum. Mokum is een populaire benaming voor de binnenstad van Amsterdam. Het woord komt uit het Hebreeuws, waar het *stad* betekent. Babaorum wordt Adfundum. *Ad fundum* is Latijn en betekent *tot op de bodem* - een populaire uitdrukking bij studentenfeesten waar de drank rijkelijk vloeit...

Natuurlijk is Het Gallische Dorp fictief. De schrijver Goscinny stelde als voorwaarde dat het dorp aan de kust moest liggen; zo zou hij ook avonturen die over zee starten kunnen maken. De streek Armorica in Normandië waar het dorp ligt heeft de reputatie dat de bewoners erg eigenzinnig zijn, zoals dat bij ons vaak over de Friezen wordt gezegd. Wel is het frappant dat tekenaar Uderzo in de 2e Wereldoorlog bij zijn broer in een dorpje in Normandië woonde dat Les Villages heette...

Uderzo in Bretagne aan het begin van de tweede wereldoorlog

Romeinse legerkampen. Deze heetten in de oude versie Petibonum, Laudanum, Babaorum en Aquarium. Dat de laatste naam een grap is, is duidelijk. De andere drie behoeven uitleg. Petibonum is afgeleid van het Franse *petit bonhomme* wat zoiets betekent als een *brave doorsnee-burger*. Laudanum is een in apotheken verkrijgbaar medicijn, een drankje tegen hoofdpijn en vele andere kwaaltjes, misschien het best te benaderen door het woord paracetamol of aspirientje (ook al zijn dat tabletjes). Babaorum is een verbastering van *baba au rhum*, wat een soesje met rum is. In de Duitse vertaling heet Petibonum Kleinbonum; de rest blijft onveranderd.

Bij het maken van de nieuwe vertaling had Frits van der Heide als leidraad dat hij verstopte Franse uitdrukkingen eruit haalde om er voor Nederlandse lezers begrijpelijke woorden van te maken. Daarom veranderde hij binnen het vergrootglas de namen Petibonum en Babaorum. Petibonum werd

baar gaan met de aankondiging, dat ze elkaar vast nog vaker zullen ontmoeten. Een vroege voorloper op Arnold Schwarzeneggers voorspelling *I'll be back* in *The Terminator*...

Wie dit stripverhaal leest nadat hij al verschillende latere verhalen van Asterix heeft leren kennen, zal meteen opmerken, dat hier een erg simpel verhaal wordt verteld. De tekeningen zijn technisch gezien veel slechter dan in latere strips. Wel is het aardig om te zien dat er binnen deze eerste strip al een groei van kwaliteit valt te ontdekken. Vergelijk maar eens de Obelix van pagina 7, plaatje 2 met die van pagina 17, plaatje 9! Ook de inkleuring laat veel te wensen over. Een mooi voorbeeld hiervan is te zien op pagina 32. Op het eerste plaatje is de inkleurder „vergeten“ om Asterix goed van kleur te voorzien: afgezien van zijn rode broek en zijn bruine schoenen heeft Asterix de blauwe kleur van zijn achtergrond. Op het vierde plaatje is de boomstam zo groen als de bladeren erboven. De twee Romeinse soldaten ernaast zijn al net zo groen. Op het op-één-na-laatste plaatje zijn de figuren, de grond en de tent knalrood met als enige kleurschakering een gele achtergrond. Diezelfde gele achtergrond kleurde in het plaatje ervoor ook de Romeinse bevelhebber helemaal geel. Deze pagina geeft een mooi voorbeeld van het verfrissende van de nieuwe inkleuring, die in 2003 in de nieuwe Nederlandse vertaling (zie inleiding) is toegepast. Overigens is pagina 35 absoluut uniek in de hele serie stripverhalen van Asterix. Deze pagina is namelijk twee keer getekend, de eerste keer door Albert Uderzo en daarna nog eens door zijn broer Marcel! Wie van *Asterix de Galliër* een oude en een nieuwe druk bezit kan dit zelf zien. Toen in 1961 het eerste album geproduceerd werd, ging er iets mis bij het maken van de drukfilms van pagina 35. Op de zwartfilm van die pagina vielen veel details weg en de lijnen die wel gereproduceerd waren, zagen er dik en grof uit. Deze slechte versie zit ook in alle buitenlandse edities van de zestiger jaren. Rond 1970 besloot de uitgever om iets aan de slechte kwaliteit van het materiaal te doen, maar dat kon alleen door een nieuwe zwartfilm van de originele tekening te maken – die echter onvindbaar bleek te zijn. Uit tijdgebrek liet Albert zijn broer de bladzijde natekenen van de eerste publicatie in Pilote, waarin de afdruk wél goed was. Marcel (zelf ook een ervaren striptekenaar) kweet zich behoorlijk goed van zijn taak, maar er zijn toch kleine verschillen te ontdekken.

Detailverschillen in de eerste en tweede versie van pagina 35. Let bijvoorbeeld eens op de wolken...

Het zal de kenner bij het lezen van dit boek vooral opvallen hoeveel kenmerkende motieven er nog ontbreken in deze eersteling. Er komen niet eens vrouwen in het Gallische dorp voor - nou ja, na lang speuren heb ik er twee gevonden: op plaatje 7 van pagina 6 loopt een vrouw met een kruik op haar hoofd en in pagina 15, plaatje 4 kiept een vrouw een teil water uit over de voor haar huisje slapende echtgenoot. Toegegeven: op de voorgrond is ook een vrouwelijke kip naast de haan te zien.

Er zullen nog heel wat verhalen over de toonbank gaan voordat markante types zoals Bellefleur, echtgenote van Abraracourcix, Ielosubmarine, de vrouw van de visboer, of de altijd naamloos gebleven bloedmooie vrouw van Nestorix, de dorpsoudste, het dorpsbeeld mede gaan bepalen. Overigens ontbreekt de visboer zelf ook nog, evenals Nestorix. Er is dus nog geen geruzie over de versheid van de vissen. De smid bestaat al wel, maar die zal nog vaak van uiterlijk en kleding veranderen in de loop van de eerste tien verhalen. Obelix speelt duidelijk een kleine rol. Zijn eetlust is al ontdekt, maar zijn ontroerende naïviteit ontbreekt nog, evenals zijn oneliner, die de beroemdste uit de hele Asterix-serie is geworden: *RARE JONGENS, DIE...* Ook zoekt de lezer tevergeefs naar de kleine details op de achtergrond, zoals een haan die verliefd wordt op een afgevalen helm met vleugels, en de eekhoortjes, mollen of vogels, die je pas ontdekt als je het verhaal voor de zoveelste keer herleest.

Dat het toch meer is dan een knullige beginnerspoging, hoop ik in mijn analyse duidelijk te maken. Neem maar eens het allereerste plaatje. Het gaat om een perspectivische doorkijk tussen twee rijen

marcherende Romeinse soldaten. Dat zij zoals in de begeleidende tekst staat aangegeven de Galliërs hebben verslagen is symbolisch in beeld gebracht door de op de grond liggende Gallische helm met zijn typische vleugels. De Romeinen kijken militant en grimmig; ze imponeren met hun SPQR-vaandel. Wat een contrast hiermee vormt het tweede plaatje!

Hier wordt de volgende tekst uit Caesars *Commentarii de bello Gallico* in beeld gebracht:

“(Caesar) iubet arma tradi, principes produci, ipse in munitione pro castris consedit; eo duces producuntur, Vercingétorix deditur, arma proiciuntur.” (De Bello Gallico VII 89) (“Hij geeft het bevel om de wapens uit te leveren, hun leiders naar voren te brengen, zelf neemt hij zitting op de verschansing voor het legerkamp; daarheen worden de aanvoerders geleid, Vercingétorix wordt uitgeleverd en de wapens worden aan zijn voeten geworpen”).

Deze tekst is in het Franse geschiedenisonderwijs verplichte kost. Het is afgezien van de openingszin uit Caesars verslag (*héél Gallië...*, zie mijn uitleg bij het openingsbeeld van elke strip) voor Franse lezers vermoedelijk de bekendste passage uit dit werk. Hier rapporteert de Romeinse bevelhebber trots over de definitieve overgave door Vercingétorix, zijn grootste tegenstander in Gallië, die hij later in zijn triomftocht geketend door de straten van Rome zal tonen aan zijn volk, voordat hij wordt gedood. De grap in de tekening zit hem in een wat vrije interpretatie van het Latijnse werkwoord *proicere*. Dit betekent natuurlijk (*iets*) gooien voor..., maar wordt hier gelezen als *iets (voor)op iets gooien*, waarbij het “iets” bestaat uit de voeten van Gaius Iulius Caesar! In contrast met de militant en grimmig kijkende Romeinen van het eerste plaatje zien we nu een volwassen kleuter met een in de lucht vliegende lauwerkrans, die een gil van pijn uit en veel kleiner is afgebeeld dan de echte held op dit plaatje Vercingétorix, niet kaal, maar met een trotse hardos. De gezichten van de Romeinse soldaten links en rechts werken alles behalve militant of grimmig: ze zijn gewoon lethargisch en dom.

Op het derde plaatje wordt de terugtocht van Germaanse krijgers uit Gallië in beeld gebracht. In de oorspronkelijke Nederlandse vertaling zeggen ze *GOET, GOET... WE CHAAN AL - MAAR PAZZOP, WE KOMEN TERUCH!!* Het enige, wat opvalt, is de vreemde spelling, die op een accent in de uitspraak duidt. In de vertaling van 2002 gaat het zo: *ALSO GUT! WE GAAN BEREIDS! - MAAR PAS AUF! WE KOMEN TERUG!* Hier hebben we duidelijk met Germanen te doen. Het is grappig (of misschien tragisch) om in een Duitstalig commentaar op deze scène de volgende uitleg te lezen:

Hinweis auf die kriegerischen Auseinandersetzungen der Germanen mit den Römern; ab 166 n.Chr. greifen germanische Völker vermehrt das Römische Reich an.

Grappig, omdat hier volgens mij voor het eerst de wat ondeugende humor van Goscinny en Uderzo naar voren komt: natuurlijk is dit een vooruitwijzing naar de terugkeer van de Duitsers in Frankrijk in de 1e en de 2e Wereldoorlog! Het gebruik van dergelijke vooruitwijzingen naar latere tijden zal een stereotiepe vorm van humor in de serie worden.

Tenslotte volgen nu nog enkele details. De betreffende plaats duid ik steeds aan door het paginanummer gevolgd door het plaatje van die bladzijde (dus 17,6 betekent “bladzijde 17 plaatje 6”).

5,10 Goscinny was geen classicus; zijn kennis van het Latijn was beperkt. Toch komt er veel Latijn voor in de strip. In *De Galliër* zijn de meeste Latijnse woordjes gewone vraagjes of antwoorden (*quid?* “wat?” en *sic* “zo!”). Waar het citaten zijn uit min of meer bekende schrijvers, zal ik die steeds toelichten. Goscinny ontnam ze aan de flinterdunne roze pagina's achterin zijn Larousse-woordenboek, waar

Beeld van Vercingétorix

37

ASTERIX EN DE RACE DOOR DE LAARS

Dit avontuur is de derde strip die gemaakt is door Ferri en Conrad als opvolgers van Goscinny en Uderzo. De heren hebben een vast ritme gevonden: om de twee jaar komt een nieuw avontuur uit halverwege de maand oktober (voor ondergetekende standaard in de herfstvakantie - en dat is jammer, want dan ben ik vaak niet thuis. Anders zou ik een nacht-happening in de plaatselijke stripwinkel regelen met een hapje en een drankje, een powerpoint en vlak voor middernacht het aftellen en de overhandiging van het Eerste Exemplaar. We hebben er een keer het nieuws de volgende dag op radio en tv mee gehaald!). Ook houden de heren zich aan de standaard afwisseling tussen een avontuur in en rond het dorpje en een avontuur in den vreemde. Ditmaal speelt het verhaal zich in Italië af. De titel was al vroeg uitgelekt. Na de publicatie van een tekening, waarop te zien is hoe een klein kind Obelix verwijt, dat hij slechts een steenhouwer is en geen soldaat, gingen de geruchten, dat Obelix soldaat zou worden. Ik sloot niet uit, dat hij in Italië opstandelingen tegen de dictatuur van Caesar zou gaan helpen, maar ik zat ernaast.

Toen het album in oktober 2017 uitkwam, was er nog geen sprake van het coronavirus wereldwijd. Alleen virologen kenden het bestaan ervan en Ferri had er geen moeite mee om de raadselachtige gemaskerde Romeinse coureur Coronavirus te noemen en hem te laten bejubelen door de volksmassa's. Des te aardiger is het achteraf gezien, dat de Duitse vertaler Klaus Jöken toen al aangaf, dat hij moeite ermee had om de aanduiding voor een ziektebaci in een komische strip te gebruiken. Hij vroeg en kreeg toestemming om een andere naam te kiezen. Zijn keuze was briljant! De Fransen herkennen in de coureur Alain Prost, de grote formule 1 held, in Frankrijk zeker zo gevierd als Max Verstappen in Nederland anno 2025. Voor de Duitse versie koos hij de naam Caligarius. Dat is gewoon Latijn en betekent schoenmaker. Dus de Duitse lezer wordt herinnerd aan de grote Duitse coureur Michael Schumacher!!!

Alain Prost

De Franse titel luidt *Astérix et la Transitalique* - Transitalia wordt wel vaker gebruikt voor iets dat zich door heel Italië afspeelt, zoals een motorrace of een railtraject. In dit verhaal besluit een senator

om een race voor vierspannen te houden over de wegen van het Romeinse Rijk uit trots over dit weggennet. Altijd die rondjes in het Circus Maximus is zo saai, dus waarom niet een race over honderden kilometers in verschillende dag-etappes? Men start in Noord-Italië in wat nu Monza heet. Geen toeval, want de race op het Autodromo Nazionale bij Monza telt mee voor het wereldkampioenschap van de formule 1-races. Obelix komt op het idee om mee te doen, nadat een waarzegster hem een gouden toekomst als wagenrenner heeft voorspeld. Natuurlijk neemt hij Asterix als co-auriga mee.

Het stramien doet denken aan de verhaallijn van de Ronde van Gallië. Ik verwachtte een reis door Italië, waarbij de verschillende streken gekarakteriseerd worden. Gedeeltelijk klopt dit: de lagunes van Venetië komen aan bod, zowel de ham als de kaas van Parma worden genoemd en Siena wordt mooi weergegeven. Maar het is geen verzameling van plaatselijke specialiteiten geworden. Florence - dat in de tijd van Caesar nog niet bestond - wordt er nogal geforceerd bij betrokken en over Rome leren we weinig meer dan dat er dagelijks files van het woon-werkverkeer zijn. Persoonlijk vind ik de verhaallijn en de grappen wat magerder dan in De Papyrus van Caesar.

Eén traditie is losgelaten: ditmaal ontbreekt in het begin de tekening van Gallië met het vergrootglas net zo als de pagina "Even voorstellen". Dit leverde zo'n storm van protest op, dat de uitgever al snel liet weten, dat het eenmalig was en dat de volgende keer weer "normaal" zou worden geopend. Als excuus voerde men aan, dat men hiervoor had gekozen om te kunnen bereiken dat de eerste twee pagina's in de senaat naast elkaar konden komen en dat de pagina met de kaart van Italië erin kon. Volgens mij onzin: achterin het avontuur zit nu een volkomen overbodige reclame-pagina met alle verschenen titels. Overbodig, want op de achterkant staan diezelfde titels in de menhir toch al opgesomd. Mijn detailstudies beginnen deze keer dus niet op pagina 5,1 maar op bladzijde 2:

2,1 De bekende uitspraak "alle wegen leiden naar Rome" wordt op de mijlpaal bevestigd: zowel de pijl naar links als die naar rechts wijst de richting naar Rome. Het reclamebord voor Garum Lupus verwijst naar de sponsor van de race. Garum was inderdaad in de klassieke oudheid een wijd verbreide saus, bereid uit visafval. Waarom het merk Lupus ("wolf") heet, weet ik niet. Wel is het zo, dat de eigenaar van het bedrijf een karikatuur is van Berlusconi. Deze kreeg in de tijd van de rellen rond zijn seksuele escapades met jonge meisjes de bijnaam "The Wolf"...

2,2 De humor zit 'm erin, dat de net geprezen kwaliteit van de Romeinse wegen niet blijkt te kloppen. Accus Viaewacht is natuurlijk een variant op onze wegwacht. Het origineel zegt Courjus Dépannage. Courtjus is volkstaal voor kortsluiting en eindigt op us. De vertaler blijft er dichtbij met Accus.

2,4 IK BESCHULDIG! is in het Frans J'ACCUSE - de titel van het beroemde protestschrift van Émile Zola rond de Dreyfuss-affaire. De Duitse vertaler schrijft FREIE FAHRT FÜR FREIE BÜRGER en verwijst hiermee naar een slogan van de ADAC, Duitse pendant van de ANWB, tijdens de oliecrisis in 1974, toen men autovrije zondagen wilde invoeren en de ADAC met deze leus een tegencampagne voerde.

2,5 Op de sokkel met SPQR staat het bronzen beeld van de Kapitolijnse wolvin met Romulus en Remus eronder, de stichters van Rome.

4,3 Grappig is, dat het Latijnse woord *incognito* zowel door de Duitse als de Nederlandse vertaler wordt gebruikt, terwijl het in het origineel ontbreekt! Typisch is, dat Caesar ook hier over zichzelf in de 3e persoon praat zoals Caesar dat doet in zijn De Bello Gallico.

4,6-8 Beste lezer, hebt u de vlinder zien vliegen rond de soldaat?

5,1 TEFAF (The European Fine Art Fair) is de naam voor een kunstbeurs verspreid over de wereld. In Nederland vindt deze beurs steeds in Maastricht plaats. De vertaler zit dicht tegen het origineel aan: FIAC (Foire Internationale d'Art Contemporaine = internationale markt voor hedendaagse kunst) is de naam voor een jaarlijks terugkerende kunstmarkt in Parijs. Hier staan de letters voor Foire Itinérante de l'Artisanat Celte (rondtrekkende markt voor Keltische handwerkers). Jammer, dat Van der Heide op

Silvio Berlusconi

Links Monica Bellucci, rechts Sophia Loren

26,5 Het houdt maar niet op: hier kijkt Mona Lisa uit een raam.

27,1 *PROSITTO* roept Obelix aangeschoten. Een combi van Proost! en prosecco. In het Frans staat *ENCHANTEMENT*, een mix van enchanté en chianti.

27,2 *OH! IK ZIE DAAR EEN TOREN DIE SCHEEF STAAT!* We passeren Pisa!

27,3-6 Verwijzing naar de rode aarde in Toscane rondom Siena.

28,2 Het schelpvormige plein van Siena, knipoog naar de palio, de paardenrace die elk jaar op 2 juli en 16 augustus in Siena wordt gereden. De equipe van de Sarmaten telt maar 3 paarden: verwijzing naar de Russische Troika.

30,5 De kelnerin is de actrice Monica Bellucci, die in 2002 de rol van Cleopatra speelde in de film *Asterix en Cleopatra*.

31,7 Hiëroglief: een amfoor die staat voor bottle-neck oftewel file!

32,3 De eerste keer dat Geert Wilders wordt aangehaald. Hij riep in de Tweede Kamer dit zinnetje tegen Mark Rutte.

33,4 De naam Erasmus verwijst naar het Erasmusprogramma van de Europese Unie, waarbij wetenschappelijke uitwisselingen centraal staan.

35,5 Het Frans speelt met Cimbres = Kimbren en timbres = postzegels omdat het werkwoord af-franchir zowel vrijlaten als frankeren betekent. Onmogelijk voor een vertaler, deze woordgrap. Maar Kimbren/kinderen is leuk gevonden als alternatief.

36,2 Op de achtergrond is de Villa Gregoriana in Tivoli getekend.

37,3-4 En kijk, daar issie dan: formule een-coureur Alain Prost!

37,6 De "eerlijkheid" in Sicilië duidt op de erecode van de Siciliaanse mafia.

37,7 *Capri c'est fini!* is een chanson van Hervé Vilard.

De Villa Gregoriana in Tivoli

37,8 Zoals vaker gebeurt is de vertaling slordig in het weergeven van Latijn. Auro moet auri zijn; het stond correct in het origineel... Het is een citaat uit de *Aeneis* III,57 van Vergilius.

38,1 Bifidus heeft weer lang te paard gereden – en heeft dus weer pijn in de onderrug...

39,1 Nu bedient Sophia Loren! Naast haar spaghetti worden er nu al pizza's geserveerd.

De namen (Frans – Nederlands):

2,5	Lactus Bifidus (naar de Bifidi-bacterie, combineert leuk met coronavirus...)	hetzelfde
3,7	Thermocumulus (zoiets als "warme wolk")	hetzelfde
4,1	Mozzarella les Tiramisus	hetzelfde de Tiramisusjes
5,7	Bioétix (bio-ethiek)	Kiesmatrix
6,6	Pocatalitix (pot catalytique = katalysator)	Krukaspoelix (krukas)
6,8	Calandra (calandre de radiateur = radiatorkap)	Cabrioletta
12,7	Madmax Ecotax	hetzelfde hetzelfde
12,8	Pataquès (volgens argotwoordenboek ontstaan uit pas-t'a qui est-ce = verwarring)	Flatrão (Guust Flater!!)
	Solilès (het beste stukje van de kip)	Gustão
13,1	Toutunafer (tout une affaire = een heel ding)	Hasjeohfer (haasje over)
	Niphéniafer (ni fait ni à faire = niet gedaan en niet te doen)	Europalahfer (euro-palaver)
17,1	Dolcevida	hetzelfde
20,3	Zerógluten	Zerogluten
20,6	Nonantesix (nonante-six: 96 in het Waals)	Ambetantenix (ambetant = vervelend, in het Vlaams)
	Gouguimov (au goût de guimauve = smaakt zoet)	Stromanov (stroman?)
21,7	Betåkårøten (betacaroteen: precursor voor vitamine A)	hetzelfde
24,2	Gymtonic (gin tonic)	Kalenetus
	Pulmerinos (zuivere schapenwol)	hetzelfde
29,3	Ripilaf (pilav is een gerecht – met rijst)	Senotaf (cenotaaf: een lege doodskist)
	Trotdaf (trop d'affaires = te veel werk)	Dekaf
33,4	Erasmus	hetzelfde
37,6	Testus Sterone (testosteron)	hetzelfde
38,9	Reflus	hetzelfde
40,2	Lebolos (streek in Kenia)	Gemenelaos (combi van gemene Menelaos: man van Helena uit Sparta, broer van Agamemnon)
	Vivajuventix (leve Juventus!)	hetzelfde
	Osousmic (os du smic: bot van de bijstandsuitkering)	Nigutsnik (niet goed snik)
42,1	Crescvus Lupus	hetzelfde

41

ASTERIX IN LUSITANIA

Het geslaagde koppel van FabCaro en Conrad van *De Witte Iris* tekent ook in oktober 2025 voor avontuur nummer 41. Lusitania is het huidige Portugal. Asterix en Obelix wordt gevraagd om een Portugese handelaar in vissaus (garum) te redden. Deze is aangeklaagd omdat hij Caesar zou hebben willen vergiftigen en dreigt voor de leeuwen te worden gegooit. Hier gebeurt iets erg origineels: In *De Romeinse Lusthof* komt een slaaf uit Lusitania met maar twee tekstballonnetjes voor (10, 9-10) en speelt dus praktisch geen rol in het verhaal. Uitgerekend deze (inmiddels ex-)slaaf komt nu om hulp voor zijn vriend vragen. En wel als passagier bij de handelaar Verramsj – ook een oude bekende in de serie (debuut in *Asterix als Gladiator*). Dan keert ook Croesus Lupus terug – de op Berlusconi lijkende groothandelaar uit *De Race door de Laars*. Net als in het vorige avontuur dus best veel verwijzingen naar vroeger – wat de fervente fans altijd waarderen. In een interview vooraf zei FabCaro, dat hij ervoor heeft opgepast om al te platvloers de Portugees op de hak te nemen. Dat blijkt ook uit het album. Voorop staat aan de ene kant hun gastvrijheid (Fabrice Caro is ter voorbereiding samen

Beeld van Viriato

met uitgever Céleste Surugue in Portugal geweest en dit viel hun positief op), aan de andere kant de typisch Portugese melancholie, bekend onder de naam saudade. Internet definieert: mengeling van gevoelens van verlies, gemis, afstand en liefde. Deze wordt gemengd met een soort plezier in het verdrietig zijn. Dat is het duidelijkst in de fado te merken. Volgens internet is er pas vanaf de 16^e eeuw sprake van die saudade – in de tijd, dat zeevaarders hun geliefde Portugal verlieten voor een maandenlange boottocht met al zijn gevaren naar De Nieuwe Wereld met al haar onzekerheden. In onze strip wordt de saudade verklaard vanwege het historische feit, dat de Lusitanische verzetsstrijder Viriato (Latijnse versie Viriatus) – de vroeg-Lusitanische variant op de Gallische Vercingetorix – door zijn eigen manschappen wordt verraden en vermoord. Verder zijn er wat verwijzingen naar eten en drinken uit Portugal en vooral ook naar de vierkante zwart-witte straatsteentjes. Op de voorkant van dit avontuur zie je in de hoofdletter L van Lusitania typisch Portugese versieringen. Deze zijn ook te zien onder Kakofonix op het allerlaatste plaatje van het feestbanket. De kwaliteit van de tekeningen lijkt per album beter te worden!

Tenslotte valt op, dat in dit album maar liefst 37 nieuwe namen voorkomen! Tot nu toe spande Corsica de kroon met 23 namen – wat een verschil! Dat mag

van mij wat minder de volgende keer. Daarnaast lijkt het aantal woordgrapjes afgenomen. Dat mag van mij dan weer wat meer....

De details:

5,1 Verramsj is een gouwe ouwe in de serie. Zijn debuut had hij in *Asterix als Gladiator*. Hij komt uit Tyrus in Fenicië, maar de fenicische letters TIR op het blauwe bordje aan de voorstevens – in dit avontuur niet te zien – verwijst deze afkorting naar de in Frankrijk bekende Transports Internationaux Routiers (“Internationaal Transport Over de weg”). De rotsolie (petroleum) was hij in *De Odyssee* vergeten mee te nemen en vormde de aanleiding voor de Midden-Oostentrip van Asterix en Obelix.

5,6 Dat deze Lusitaniër al eerder figureerde: zie inleiding!

7,1 De gevangenis is geïnspireerd op het Castelo dos Mouros in het plaatsje Sintra, niet ver van Lissabon.

7,2 Dat Bonus als voornaam Maximus heeft, blijkt uit 21,3. Gaius Bonus uit *De Galliër* is wellicht familie van hem, zodat Bonus zowel in het eerste als – voorlopig – het laatste album voorkomt!

Viriato was een Portugese opstandeling tegen de Romeinen. 146 v. Chr. ging de geschiedenisboeken in omdat Rome de 3e Punische oorlog won door Karthago min of meer met de grond gelijk te maken, maar in datzelfde jaar versloeg Viriato ook een Romeins legioen. In 139 v. Chr. wordt hij verraderlijk in zijn slaap door zijn eigen commandanten vermoord.

Castelo dos Mouros

7,3 In het origineel bestaat het menu uit LENTILLES, wat *linzen* betekent maar ook *lenzen*. Met de niet vaak voorkomende benaming OOGBONEN wil de vertaalster waarschijnlijk iets van die dubbele betekenis behouden.

7,5 GARUM LUPUS® is de vissaus, die centraal stond in *De Race door de Laars*. De r in de cirkel staat voor *registered trademark* – een officieel erkend merk.

7,6 Wat is eervoller dan je merk naar Caesar te mogen vernoemen! IK KEN EEN SALADETELER DIE...: verwijzing naar de bekende Caesar salade. Altijd liet ik brugklasleerlingen raden: Wat klopt er niet op deze verpakking, waarop staat *Et tu Caesar?* (antwoord: het moet zijn *Et tu, Brute!*)

7,8 HET WORDT TIJD DAT CAESAR ME CONSUL MAAKT. Ik zou adviseur niet met consul maar met raadgever vertalen. De consul had onder Caesars dictatuur zo weinig te vertellen, dat destijds de grap werd gemaakt: het jaar waarin Julius en Caesar de consuls waren....

9,4 GERAÇÃO is onbegrijpelijk. Er moet net als in het origineel waarschijnlijk GERAÇÃO staan: *generatie* in Portugees accent.

9,8 Een zeldzaamheid: HET LEEUWENDEEL vond ik in dit geval een leuke vertaling, maar het Frans heeft eens een keertje precies dezelfde uitdrukking: PART DE LION!

10,1 DE FENICISCH GALEI IS TERUG! Vul maar een e aan achter Fenicisch. Doe hetzelfde in 13,6 bij HARTELIJK ONTVANGST.

Een héél klein detail: de mast van het piratenschip prikt door het kader van de striptekening heen.

10 Alle kranten- en internetrecensies stellen vast dat de donkergekleurde (ik vermijd het woord dat met een n begint!) piraat van het kraaiennest de letter R nu kan uitspreken. Ook het uiterlijk van zijn gezicht is “neutraler” geworden: jammer! Wel leuk dat de R wordt tot een (bekakt) AIR – opnieuw in beide talen.

10,4 BEM-VINDOS is *welkom* in het Portugees (bienvenu klinkt er doorheen). Dit vind ik een van de mooiste tekeningen van dit avontuur. Het is gebaseerd op het vissersdorpje Azenhas de Mar. In het Nederlands heet het Eburobrittium (11,2). Google zegt mij dat dat een archeologische site is uit de Romeinse tijd. Maar: die ligt niet aan de kust! het origineel biedt Nulohuno – een fantasienaam die staat voor Nul au Uno (“een kansloze speler van het kaartspel Uno”). Het Duits kan ook naar een spelletje verwijzen: Miesinmão (“kansloos bij MauMau – ook een kaartspel). De Nederlandse vertaalster kreeg Eburobrittium gesuggereerd vanuit Parijs, dus daar ligt de geografische onjuistheid.

11,5 JULLIE ZIJN ONZE LAATSTE HOOP: hiermee verwijst Oxala naar de Portugese betekenis van haar eigen naam (*hopelijk*)! Wie goed kijkt, ziet dat Obelix bloost – teken van verliefdheid! Ook in 11,6.